

АНАЛІЗ МОТИВІВ КОРИСТУВАННЯ ІНТЕРНЕТОМ СТУДЕНТІВ І–ІІ КУРСІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО

ANALYSIS THE MOTIVES OF USING THE INTERNET BY THE FIRST YEAR AND THE SECOND YEAR STUDENTS OF PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

У статті аналізуються результати емпіричного дослідження мотивів користування Інтернетом початкових курсів педагогічних закладів вищої освіти. Установлено, що для студентів педагогічних закладів вищої освіти 17–19 років найбільш актуальними є інструментальні та пізнавальні мотиви: інформування про навчання й події, що відбуваються у світі; «скачування», перегляд і прослуховування музики та фільмів; допомога у виконанні певної роботи. Вираженою є значущість рекреаційних мотивів, що передбачає ставлення до мережі як до джерела розваг. Мотиви спілкування й самоствердження не є актуальними для членів вибірки. За результатами дослідження можна виокремити такі основні комплекси мотивів користування Інтернетом на початку студентського періоду: реалізаційно-комунікативний, інформаційний, розважально-інструментальний, інструментально-пізнавальний, навчальний. Група реалізаційно-комунікативних мотивів охоплює спонуки «вияв творчості», «романтичне спілкування», «проведення розважальних заходів», «спілкування щодо навчальних тем», «зменшення самотності». Інформаційний фактор передбачає наявність мотивів «здобуття інформації про світові події» та «пошук друзів». Розважально-інструментальний фактор містить мотиви «цікаве проведення часу», «онлайн ігри», «музика і фільми», «пошук комп'ютерних програм». Інструментально-пізнавальна мотивація включає спонуки «виконання роботи» і «спілкування за інтересами». Останній фактор охоплює один мотив – «отримання навчальної інформації».

Порівнюючи дані емпіричного дослідження з результатами схожих наукових розвідок, можемо зробити припущення про закономірні вікові трансформації спонук інтернет-діяльності, що відбуваються протягом вікового розвитку особистості й суттєво детерміновані соціокультурними чинниками. Подальші перспективи наукових розвідок поставленої проблеми передбачають розширення вікового та соціального діапазонів вибірки, а також установлення зв'язку мотивів користування Інтернетом з індивідуальними властивостями особистості.

Ключові слова: мотиви користування Інтернетом, студентський період, інструментальні мотиви, пізнавальні мотиви,

рекреаційні мотиви, мотив творчості, мотиви самоствердження.

The results of empirical research the motives of using the Internet by the first year and the second year students of pedagogical institutions of higher education are presented in the article. It is found out that for 17–19 years old students of pedagogical institutions of higher education the most relevant are instrumental and cognitive motives, such as: informing about learning and events taking place in the world; "downloading", viewing and listening to music and movies; help in doing some work. Expressive is the significance of recreational motives, which implies a relation to the network as a source of entertainment. The motives of communication and self-affirmation are not relevant for the sample to be studied. According to the factor analysis results it is possible to distinguish the following main complexes of motives of using the Internet at the beginning of the student period: self-realization-communicative, informational, entertaining-instrumental, instrumental-cognitive, educational. The group of self-realization-communicative motives includes such motives as "expression of creativity", "romantic communication", "entertainment events", "communication on educational topics", "reduction of loneliness". The information factor includes the following motives: "obtaining information about world events" and "finding friends". The entertaining-instrumental factor contains the motives of "interesting pastime", "online games", "music and movies", "search for computer programs". The instrumental-cognitive motivation includes motivations to "do the job" and "communicate by interests". The last factor covers one motive – "receiving educational information".

Comparing the empirical data with the results of similar scientific researches, we can make an assumption about the regular age transformations of the Internet-activity phenomenon, carried out during the age-old personality development and are significantly determined by socio-cultural factors. Further perspectives of scientific researches of the given problem include expanding the age and social ranges of the sample and finding out the connection between the motives of using the Internet and the separate properties of the individual.

Key words: motives of using the Internet, student period, instrumental motives, cognitive motives, recreational motives, motive of creativity, motives of self-affirmation.

УДК 159.922.8
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.18.2.11>

Зінченко О.В.

к.психол.н.,
старший викладач кафедри психології та соціальної роботи
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Журавель А.В.

к.психол.н.,
старший викладач кафедри психології та соціальної роботи
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів реформування системи вищої освіти є впровадження сучасних інформаційних технологій у процес підготовки фахівців. У реалізації цього завдання, безперечно, досягнуто прогресу, що переважно виявля-

ється в суттєвому підвищенні якості відповідного матеріально-технічного забезпечення: сьогодні важко уявити вищий навчальний заклад без доступного Інтернету й комп'ютерної техніки. Проте, незважаючи на позитивні зрушення в технічному плані, залишається

низка проблемних питань, пов'язаних із психолого-педагогічним аспектом використання інформаційних технологій у закладах вищої освіти. Так, актуальним є підвищення ефективності дистанційної освіти, забезпечення оптимального супроводу цього процесу й стимулювання якості самостійної підготовки студентів з використанням мережевих ресурсів. Очевидно, що розв'язання цих та інших важливих завдань інформатизації підготовки фахівців неможливе без вивчення супутніх психологічних аспектів проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Обов'язковою умовою повноцінного психологічного дослідження певної діяльності є з'ясування специфіки її спонукальної сфери. У цьому контексті варто зазначити, що проблема мотивації користування Інтернетом не є абсолютно новою, результати її вивчення неодноразово висвітлено в наукових джерелах. Одна з перших наукових розвідок цього феномену належить О.М. Арестовій, Л.М. Бабаніну та О.Є. Войскунському. Ці вчені виокремили такі мотиви користування Інтернетом: діловий, пізнавальний, комунікативний, корпоративний, самоствердження, рекреаційний, ігровий, афіліативний. На основі аналізу зібраного емпіричного матеріалу науковцями виокремлено дві групи основних мотивів користування мережею: комунікативну й самостверджувальну [1].

Досліджуючи спонуки інтернет-соціалізації підлітків, А.І. Лучинкіна виділяє такі специфічні мережеві феномени, як мотив внеску (розміщення цікавої інформації), мотив реплікації (відтворення себе у віртуальних особистостях), мотив утілення в роль (наявний образ наділяється рисами за вибором користувача), мотив присутності (зв'язок зі співрозмовниками, віддаленими географічно) [5].

Т. Amiel та S. Sargent вивчали зв'язок мотивів користування Інтернетом студентів з їхніми індивідуальними особистісними характеристиками. Установлено, що для осіб із вираженим невротизмом актуальними в мережевому просторі є комунікативні аспекти, а саме переживання «спільності» й інформованості. Екстраверти більш орієнтовані на інструментальне користування мережею. У досліджуваних із високими показниками психотизму зафіксовано схильність до девіацій у процесі інтернет-активності [7].

Ж. Kim та Р. Haridakis вивчали особливості зв'язку мережевої мотивації й інтернет-залежності. Дослідники наголошують на важливості розмежування мотивів, пов'язаних із Інтернетом як засобом досягнення певної мети, і спонук, що відображають зміст мережевого простору [8].

Бачимо, що феномен мотивації користування Інтернетом досліджується психологіч-

ною наукою в різних площинах. Проте наявні висновки потребують перевірки й оновлення, а віковий аспект інтернет-мотивації необхідно з'ясувати більш детально. Уважаємо, що вивчення означеної проблеми в контексті студентського періоду дасть змогу доповнити психологічну теорію інтернет-активності особистості, а також підвищити ефективність упровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність закладів вищої освіти залежно від їх специфіки.

Постановка завдання. Метою статті є емпіричне вивчення мотивів користування Інтернетом студентів I–II курсів педагогічних ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірка формувалася зі студентів I–II курсів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Кількість досліджуваних – 60 осіб віком від 17 до 19 років. Для збирання емпіричного матеріалу використано анкету визначення мотивів користування Інтернетом [2]. Обрана методика складається з 14 тверджень, кожне з яких визначає певний спонукальний стимул інтернет-діяльності. Респондент повинен оцінити запропоновані позиції за семизначною шкалою, кожен бал якої відповідає величині значущості мотиву.

Отримані дані обробляли методами математичної статистики. Спочатку обчислювали середнє арифметичне і стандартне відхилення кожної мотиваційної тенденції інтернет-діяльності. Ці операції давали змогу побудувати ієрархію досліджуваних феноменів і, відповідно, визначити загальну значущість кожної спонуки, а також міру єдності чи розбіжності у відповідях респондентів. Для визначення внутрішньої структури інтернет-мотивів використано факторний аналіз (метод головних компонент), де змінними були твердження анкети. У цій статистичній процедурі застосовано varimax-оберт, визначення кількості значущих факторів відбувалося за критерієм Кайзера, кількість виокремлених чинників не обмежувалася. Інтерпретація отриманих результатів відбувалася через аналіз факторних навантажень і пояснення змісту отриманих мотиваційних груп. Описані статистичні операції здійснювали за допомогою комп'ютерної програми SPSS 16.

На основі обчислення показників середнього арифметичного й стандартного відхилення визначено рангові значення кожного мотиву користування Інтернетом у досліджуваній вибірці (таблиця 1).

Найбільш значущим стимулом мережевої діяльності виявилось «отримання навчальної інформації» ($x=6$; $=0,759$). Бачимо, що означеній спонуці властиві найнижчі показники стандартного відхилення, що вказує на схожість результатів опитаних із середнім показником.

Таблиця 1

Показники середнього арифметичного і стандартного відхилення мотивів користування Інтернетом

<p>Проведення розважальних заходів</p>			2,23		12							
	<p>Прояв творчості</p>		3,25		10							
		<p>Пошук друзів</p>		3,22	1,166	11						
			<p>Спілкування з протилежною статтю</p>		3,92	1,825	8					
				<p>Зменшення почуття самотності</p>		2,03	1,288	14				
					<p>Участь в онлайн іграх</p>		2,62	1,814	13			
						<p>Джерело музики та фільмів</p>		5,87	1,112	2		
							<p>Пошук комп'ютерних програм</p>		4,22	1,738	7	
								<p>Пошук людей зі схожими інтересами</p>		3,38	1,290	9
									<p>Спілкування з одногрупниками з метою виконання навчальних завдань</p>		5,15	1,436
<p>Цікаве проведення часу</p>											4,60	1,532
	<p>Виконання певної роботи</p>										4,78	1,121
		<p>Отримання навчальної інформації</p>									6,00	0,759
			<p>Отримання інформації про події, що відбуваються у світі</p>								5,17	1,368
				<p>Статистичні показники</p>						\bar{x}		
					σ							
				<p>Твердження анкети</p>	R							

Другий ранг значущості властивий позиції «прослуховування музики і перегляд фільмів» ($x=5,87$; $\sigma=1,112$). Бачимо, що зафіксовані статистичні характеристики суттєво не відрізняються від виявлених показників попередньої спонуки. Достатньо схожими виявилися тенденції прояву таких спонук користування Інтернетом, як «отримання інформації про події, що відбуваються у світі» ($x=5,17$; $\sigma=1,368$) і «навчальне спілкування з одногрупниками» ($x=5,15$; $\sigma=1,436$). Отже, для студентів I-II курсів провідними мотивами мережевої діяльності є інформаційні та розважальні.

Твердження «виконання певної роботи» посідає п'яте місце в ієрархії досліджуваного феномена ($x=4,78$; $\sigma=1,121$). Бачимо, що разом зі зменшенням середнього арифметичного зменшився показник стандартного відхилення, що вказує на більш виражену єдність думок щодо цього мотиву. Зазначимо, що таке твердження можна трактувати з двох точок зору: мережа як засіб досягнення певної мети (наприклад, отримання інформації щодо виконання певної діяльності) і мережа як місце роботи.

Мотив «цікаве проведення часу» відображає ставлення до мережі як джерела розважального дозвілля й характеризується шостим рангом значущості, а також більшим розмахом поглядів у досліджуваній вибірці ($x=4,6$; $\sigma=1,532$). Мотив пошуку комп'ютерних програм є наступним за значущістю ($x=4,22$; $\sigma=1,738$). Зростання показників стандартного відхилення може бути зумовлено тим, що опитування проводили зі студентами різних напрямів підготовки (біологія, інформатика, математика) і, відповідно, різним рівнем володіння комп'ютерною технікою.

Восьмий і дев'ятий ранги значущості належать мотивам романтичного спілкування ($x=3,92$; $\sigma=1,825$) і пошуку людей зі схожими інтересами ($x=3,38$; $\sigma=1,29$). Індивідуальний розмах другої позиції більш виражений, ніж першої, що свідчить про варіативність засобів комунікації з протилежною статтю в студентському періоді. Отримані результати вказують на доволі низьку значущість комунікативних спонук у досліджуваній вибірці.

Десятий ранг у структурі мотивів користування Інтернетом посідає «прояв творчості» ($x=3,25$; $\sigma=1,733$). Отже, можна стверджувати, що опитані не зацікавлені ні у використанні мережевого контенту для креативного процесу, ні в розміщенні створених продуктів (малюнків, віршів тощо) на інтернет-ресурсах. Така тенденція може бути пов'язана з інтимністю творчості, що в цьому віковому проміжку відображає не соціальне самовираження, а внутрішні особисті переживання. Низька значущість групи комунікативних мотивів мережевої діяльності підтверджується тенденціями інтернет-мотиву «пошук

друзів» ($\chi=3,22$; $\sigma=1,16$). На дванадцятому місці – інструментальний мотив використання Інтернету для проведення культурних заходів ($\chi=2,23$; $\sigma=1,14$). Виявлені показники означеної спонуки можна пояснити низьким рівнем розвитку організаторських здібностей і відповідної сфери інтересів.

Останні місця в ієрархії інтернет-спонук студентів 17–19 років належать мотивам «участь в онлайн іграх» ($\chi=2,62$; $\sigma=1,814$) і «зменшення відчуття самотності» ($\chi=2,03$; $\sigma=1,288$). Ці дані можуть свідчити про низьку актуальність усесвітньої мережі як засобу «втечі від реальності».

За результатами факторного аналізу виокремлено п'ять мотиваційних груп користування Інтернетом на початку студентського періоду (таблиця 2).

Перша група охоплює мотиви «вияв творчості» (0,771), «романтичне спілкування» (0,709), «проведення розважальних заходів» (0,688), «спілкування щодо навчальних тем» (0,588), «зменшення самотності» (0,585). Бачимо, що факторні навантаження різняться за величиною і найбільш вагомою є креативна спонuka, що вказує на її домінуюче значення у виокремленому комплексі. Тобто, не зважаючи на те що середні показники означеного мотиву є низькими, його зв'язки з іншими досліджуваними компонентами досить суттєві. Отже, виокремлений фактор можна охарактеризувати як «самореалізаційно-комунікативний».

Другий фактор містить мотиви «цікаве проведення часу» (0,824), «онлайн ігри» (0,797), «музика і фільми» (0,604), «пошук комп'ютерних програм» (0,576). Зважаючи на розподіл факторних навантажень, виокремлений компонент можна охарактеризувати як «розважально-інструментальний», оскільки досліджуваний комплекс об'єднує рекреаційні

спонуки і ставлення до Інтернету як до засобу виконання діяльності

Третій фактор уміщує мотиви «здобуття інформації про світові події» (0,874) і «пошук друзів» (0,619). Зазначимо, що цей фактор містить спонуки другого й одинадцятого рангів значущості. На нашу думку, у контексті отриманих результатів словосполучення «пошук друзів» можна характеризувати як установлення контактів у соціальних мережах з подальшим моніторингом активності користувачів, що не обов'язково передбачає повноцінне спілкування. Тому виокремлений мотиваційний чинник можна назвати «інформаційним».

Четвертий фактор об'єднує два мотиви: «виконання роботи» (0,777) і «спілкування за інтересами» (0,579). На нашу думку, цю групу можна охарактеризувати як «інструментально-пізнавальну», оскільки в другій спонукі визначальною є інформаційний складник, а не комунікативний.

П'ятий фактор охоплює один мотив – «отримання навчальної інформації» (0,822), тому його можна охарактеризувати як «навчальний». Зазначимо, що досліджувана спонuka є найбільш популярною в респондентів. Цікаво також те, що цей чинник фактично не корелює з іншими спонуками користування Інтернетом, що може вказувати на певну відокремленість навчальної діяльності від повсякденного життя студентів.

Проведене нами дослідження дає підстави стверджувати, що домінуючі позиції в ієрархії мотивів користування Інтернетом опитаних респондентів належать пізнавально-навчальним й інструментальним спонукам. Доцільно порівняти виявлені тенденції з даними про переважання комунікативної й самостверджувальної мотивації інтернет-діяльності, що

Таблиця 2

Розподіл факторних навантажень мотивів користування Інтернетом

Мотиви користування Інтернетом	Компоненти				
	1	2	33	44	55
Інформація про світові події			,874		
Навчальна інформація					,822
Виконання роботи				,777	
Цікаве проведення часу		,824			
Навчальне спілкування	,588				
Спілкування за інтересами				,579	
Пошук комп'ютерних програм		,576			
Вияв творчості	,771				
Пошук друзів			,619		
Проведення розважальних заходів	,688				
Зменшення самотності	,585				
Онлайн ігри		,797			
Романтичне спілкування	,709				
Музика і фільми		,604			

отримані в період, коли Інтернет був недоступний більшій частині населення [1]. Зіставлення результатів двох досліджень може бути основною для встановлення особливостей генези ставлення до Інтернету: від засобу спілкування та самореалізації до інструменту отримання інформації й продуктивного виконання діяльності. Такі зміни можна пояснити вираженою потребою досліджуваного віку в спілкуванні, що передбачає інтимність і безпосередність процесу.

Виявлена актуальність інформаційно-пізнавальної мотивації інтернет-діяльності може бути основою для використання сучасних інформаційних технологій з розвивальною метою. Це припущення підтверджується дослідженнями М.Л. Смольсон, яка довела ефективність використання інформаційних комплексів з метою формування інтелекту в юнацькому віці [6].

Також дані про значущість інформаційно-пізнавальної мотивації інтернет-діяльності може бути активно застосовані при впровадженні інформаційних технологій у процес формування готовності студентів до професійної діяльності. Зокрема, цінним є застосування інтернет-ресурсів для активного впровадження в освітній процес вищої школи інтерв'язної роботи студентів під час підготовки спеціалістів гуманітарного профілю [3].

Доцільно також порівняти результати дослідження мотивів користування Інтернетом в інтервалі 17–19 років з аналогічними розвідками інших вікових проміжків. У цьому контексті особливо заслуговує на увагу підлітковий вік як один із визначальних періодів психічного розвитку. Результати факторного аналізу показників мережевих спонук осіб віком 13–15 років дають змогу стверджувати, що комунікативна мотивація для 14-річних стає більш актуальною порівняно з 13-річними й відокремлюється від групи релаксацийних спонук, а в 15 років цей компонент стає менш виявленим [4]. Зменшення значущості мотивів мережевого спілкування продовжується в проміжку 17–19 років, що вказує на стабільність комунікативної сфери особистості та її спрямованість на реальну взаємодію. Зауважимо, що, пояснюючи виявлену тенденцію, необхідно враховувати специфіку дослідницької вибірки. Так, дослідження проводили на студентах педагогічного ЗВО з порівняно невеликого міста (35 тисяч жителів), тому втрату значущості комунікативного інтернет-мотиву можна пояснити більшими можливостями безпосереднього спілкування. Водночас варто враховувати, що результати, отримані на вибірках студентів великих міст, можуть різнитися.

Висновки з проведеного дослідження. На основі результатів проведеного емпіричного

дослідження мотивів користування Інтернетом студентів I–II курсів педагогічних спеціальностей можна зробити такі узагальнення:

1. Для студентів I–II курсів педагогічного ЗВО найбільш актуальними інтернет-спонуками є інформування про навчання та події, що відбуваються у світі; «скачування», перегляд і прослуховування музики й фільмів; допомога у виконанні певної роботи. Тобто провідними є інструментальні та пізнавальні мотиви. Дещо меншою, але теж вираженою є актуальність рекреаційних мотивів, що передбачає ставлення до мережі як джерела розваг.

2. Мотиви спілкування й самоствердження не є актуальними для досліджуваної вибірки. Утрату значущості цих спонук можна пояснити спрямованістю особистості на реальне життя. Ця теза підтверджується відсутністю виражених так званих мотивів «утечі» у віртуальність. Отримані результати можуть залежати від соціокультурної специфіки вибірки.

3. За результатами факторного аналізу можна виокремити такі основні комплекси мотивів користування Інтернетом на початку студентського періоду в педагогічних закладах вищої освіти: самореалізаційно-комунікативний, інформаційний, розважально-інструментальний, інструментально-пізнавальний, навчальний.

Подальші перспективи наукових розвідок задекларованої проблеми вбачаємо в таких площинах: 1) розширення складу вибірки та її вікового діапазону – залучення представників інших ЗВО і студентів старших курсів; 2) установа зв'язку мотивів користування Інтернетом з індивідуальними властивостями особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арестова О.Н. Мотивация пользователей Интернета. *Гуманитарные исследования в Интернете*. Москва, 2000. С. 55–76.
2. Горошко О.І. Мотиви користування мережею Інтернет: гендерний аналіз. *Соціальна психологія*. 2009. № 4. С. 148–161.
3. Журавель А.В. Експериментальна перевірка ефективності використання програми інтерв'язійних зустрічей у підготовці майбутніх психологів освіти до здійснення професійної кар'єри. *Актуальні проблеми розвитку науки в контексті глобальних трансформацій інформаційного суспільства* : зб. наук. ст. за матер. I Всеукр. наук. конф. молод. вчен. та студ., 28–29 листоп. 2013 р. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 1. С. 256–267.
4. Зінченко О.В. Динаміка мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12 «Психологічні науки»* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. 3 (48). С. 194–203.
5. Лучинкіна А.І. Аналіз мотиваційної складової інтернет-соціалізації. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. № 9. С. 1–4.

6. Смульсон М.Л. Психологія розвитку інтелекту : монографія. Київ : Нора-Друк, 2003. 298 с.

7. Amiel T. Individual differences in Internet usage motives. *Computers in Human Behavior*. *Computers in Human Behavior*. 2004. Issue 20. P. 711–726.

8. Kim J. The Role of Internet User Characteristics and Motives in Explaining Three Dimensions of Internet

Addiction. *Journal of Computer-Mediated Communication*. August, 2009. Volume 14. Issue 4. P. 988–1015.

9. Soh P.C.H. The influence of parental and peer attachment on internet usage motives and addiction. *First Monday [Serial on line]*. 2014. № 19 (7). URL: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/5099/4100>.